

Илијана Р. Чутура

Универзитет у Крагујевцу

Факултет педагошких наука, Јагодина

Катедра за филолошке науке

УДК: 821.163.41.09:81'38''18/19''(049.32) ;

811.163.41'38(049.32)

ИД БРОЈ: 208621324

Примљен: 2. април 2013.

Прихваћен: 21. април 2014.

О СТИЛУ У КЊИЖЕВНОМ ДЕЛУ

Милош Ковачевић, *Српски јисци у озрачју сџилисџике*, Београд: „Филип Вишњић“ – Гацко: Српско културно и просвјетно друштво Просвјета, 2013, 364 стр.

Монографија *Српски јисци у озрачју сџилисџике* једна је у низу књига у којима се професор Милош Ковачевић посвећује проблемима лингвостилистике. Како и сам у Уводној напомени каже, та су истраживања започета монографијама *Сџилске фиуре и књижевни џексџ* (1998) и настављена књигама *Грамаџичке и сџилисџичке џеме* (2003), *Сџиси о сџилу и језику* (2006), *Сџилска значења и зрачења* (2011) и *Линџвосџилисџика књижевноџ џексџа* (2012). Последња наведена књига објављена је у јубиларном, 104. Колу Српске књижевне задруге, поводом сто двадесете годишњице рада Задруге. Међутим, Ковачевић у Уводној напомени из ове листе књига-претходница изоставља најмање две важне књиге: *Предавања џроф. др Милоша Ковачевића одржана у Лондону 2000. и 2001. џ. џоводом славе Фонда Лаза Косџић* (Лондон–Бирмингем 2001) и монографију објављену у три издања (*Грамаџика и сџилисџика сџилских фиура* из 1991, у другом и трећем издању – 1995. и 2000 – насловљену *Сџилисџика и џрамаџика сџилских фиура*). А она је, можда и више него остале, поставила методолошко утемељење Ковачевићевих лингвостилистичких анализа. Ово сугеришу и два њена наслова који се ни по чему другом не разликују осим по измењеној хијерархији аспеката анализе стилских фигура. Да та два погледа на језик и књижевност чине хармоничну целину, сведочи и Ковачевић у уводном тексту трећег издања: „аспект стилистичког структурисања форме (стилематичност) фигуре и аспект функционалне вриједности (стилогеност) фигуре тако [су] међусобно условљени да одсликавају двије стране исте медаље“.¹ Ове „две стране медаље“ остале су

¹ Из „Прослова трећему издању“ књиге *Сџилисџика и џрамаџика сџилских фиура*, Крагујевац: Кантакузин, 2000, стр. 8.

и надаље Ковачевићев методолошки темељ, што се недвосмислено показује и у књизи *Српски њисци у озрачју сџилисџике*.

Она се састоји из десет објављених или на научним скуповима изложених радова, Уводне напомене, библиографске напомене, регистра имена и белешке о аутору. Радови су расподељени асиметрично, у два потпуно неједнака дела: *Сџилисџика ѓрозе* са осам научних чланака и *Сџилисџика ѓоезије и драме* са само два, од чега је један посвећен Раичковићевој поезији а други драмским текстовима Душана Радовића.

Већ из прегледа наслова могуће је наслутити којим се проблемима и на који начин Ковачевић бави. Прво, једино у насловима анализе Ракитићеве поезије и Капорове прозе изостаје морфема *-сџил-*, која је у свим осталим насловима заступљена у лексемама *сџил*, *сџилски*, *сџилисџика*, *сџилемаџично(сџи)*, *ѓрафосџилемски*, *џексџосџилемаџика*. И друго, у насловима су свакако претегле лексеме које се могу подвести под супсумирајуће значење истакнутих карактеристика текста на свим језичким нивоима: *особине*, *особиџосџи*, *доминанџие*, *вредносџи*.

Књигу отвара текст о Андрићевом језику као врхунцу Вуковог стила и језика, који све потоње анализе ставља у контекст развоја српског књижевног језика. А на подлози Андрићевог усавршавања и брушења Вуковог језика, Ковачевић се бави језичким изразом савремених српских писаца, и то чини на основу корпуса који је увек циљно изабран, што се образлаже у уводним деловима текстова. То је уједно и једини валидан начин да се уопште говори о језику једног писца, јер само формулисан и дефинисан лингвостилистички проблем може водити анализу мимо оне што дозвољава да „уштине“ мало одавде, а мало оданде, мало из лексике, а мало из „утиска“, те се нужно исцрпљује у овлашним резултатима.

Следе текстови у којима се аутор бави следећим проблемима, по правилу не само једним или уско постављеним у стваралаштву једног књижевника: ауторским и неуправним говором, типовима туђег говора, синтаксостилистичком глаголских облика и стилским паралелизмима код Тохоља; синтаксичко-стилистичким типовима преношења говора, типовима стилематичне лексике и графостилемским јединицама у прози Мироја Вуковића; досетком и алузијом у причама *Драџи наши* Мома Капора; графостилемама у роману *Сила* Бранка Брђанина Бајовића; синтаксом, семантиком и стилистиком питања у роману *Госџодска улица* Ранка Рисојевића; стилематичношћу лексике у Анушићевом роману *Агресар изџубљених душа*; криптографским дискурсом у којем „различита читања доносе дијаметрално различита значења“ (280). У другом делу књиге Ковачевић се бави типовима еквивалентности у поезији Слободана Ракитића и доноси широк поглед на језик и стил Радовићевих драмских текстова за децу, укључујући проблем питања и ауторских дидаскалија.

да управни говор као 'сукус' дијалога није само основ драмске књижевности него истовремено и основна форма разговорног функционалног стила [...] И заиста, разговорни функционални стил и језик драмскога текста садрже низ заједничких особина, али се та два плана испољавања језика никако не могу поистоветити, најприје по томе што је текст драме 'двотекст' јер садржи и текст дидаскалија“ (320–322).

Ковачевић се посвећује дидаскалијама као неистраженом сегменту драмског текста и успоставља битну функционалну разлику између дидаскалија у Радовићевим радио-играма, текстовима за телевизију и онима у текстовима за „мало позориште“. У радио-играма ауторска упутства „односе се понекад само на опис звучних ефеката између дијалога, а понекад служе за карактеризацију ликова“ (344), опис стања ликова или пратилачких говорних особина које се огледају у начину говора; често имају и функцију одсликавања звучно преносивих „елемената ситуације у којој се налазе ликови“ (344). У телевизијским серијама за децу оне имају другу функцију – у њима се „готово искључиво описују невербалне радње ликова на сцени“ (343). У драмским текстовима за „мало позориште“ дидаскалије одсликавају физичко и(ли) психичко стање говорника које се испољава у начину говора, изражавају пишчева „упутства“ за изговор реплика или понашање на сцени, за уређење сценског простора и сл. На крају, најзанимљивији је тип у којем дидаскалије имају функцију реплике ћутањем, гестом или мимиком, као у примерима једночинки *Зубобоља* и *Где је Нушићева улица*.

Сваки текст у књизи, а не само овај о Радовићу, сведочи да се у оваквим анализама које говоре о *језику у књижевном делу* не може губити из вида ни једно ни друго – ни језик ни књижевност, и да је сваки једностран приступ осуђен на површност.⁵ Јер управо је језик „место поетичког идентитета књижевности“ и „место њеног теоријског разумевања“, а Ковачевић истраживач који „тако једноставно увиди за нас невидљиви, а за њега и после његове анализе тако очигледан проблем, стилогени 'дефект'“ (Бошковић 2013: 80–81).⁶

По издвојеним проблемима, књига *Српски јисци у озрачју сџилисџике* обилује расветљавањем таквих „дефеката“, а по природи избора анализираних текстова, књига се креће у пољу истраживања идиолекта појединих савремених књижевника. Међутим, она обухвата одређени временски распон и писце са различитих говорних подручја српског језика, те самим тим доноси мозаичку али обухватну и кохерентну слику језика и стила савремене српске књижевности.

⁵ О овом двојству, успешно спојеном у Ковачевићевом опусу, говори Александар Милановић у тексту „Моћ и домети интегралног лингвостилистичког приступа“ (*Узданица* 2013, X/1, 73–77).

⁶ Драган Бошковић, Књижевност је лице језика, *Узданица*, 2013 X/1, 79–82.